

Review Of Research

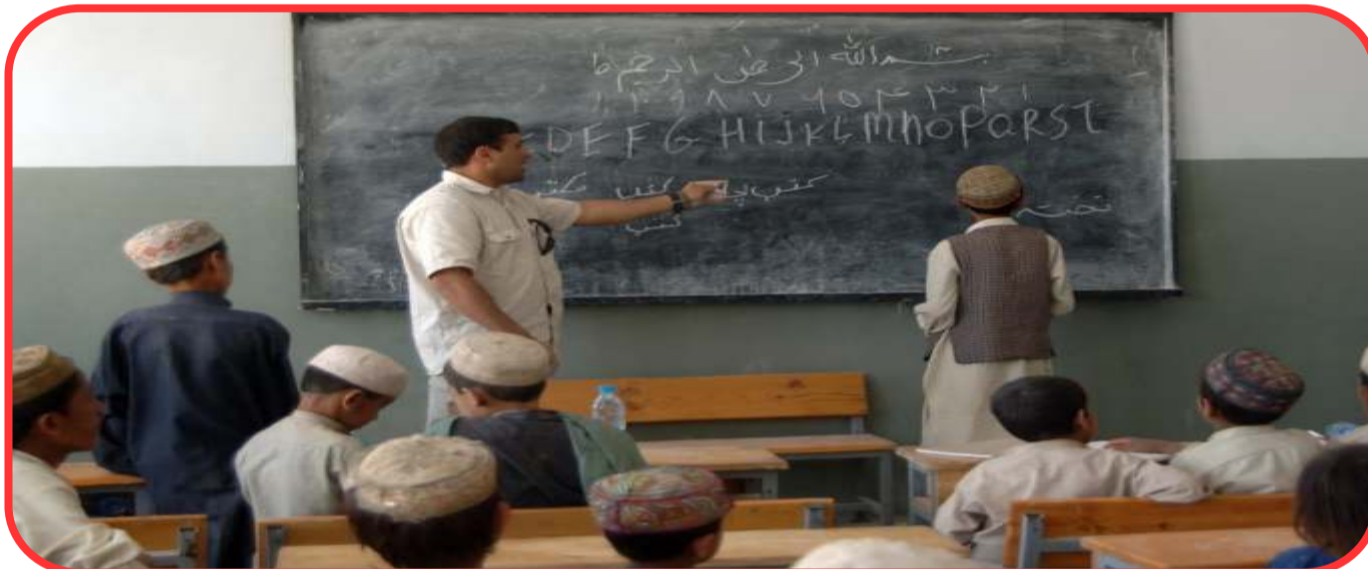
Lkkj ka k :-

dk; ZLFkr; kaeav/; ki d ftl <α l sdk; Zdjrk gš ml dh oj; rk, j dk; Z'kSyh dh jpuk djrh gA v/; ki d }kjk i nRr foFlku ekufi dj 'kkjhjd] l kelftd] okrkj.kh; } 0; kol kf; d vflkofuk , oal onh vkfn rRokædsi fr oj; rkvkædk dy ; kx ml dh dk; Z'kSyh dks 0; ä djrk gA dk; Z'kSyh fo'ySk.k l sv/; ki d vi uh dk; Z'kSyh fo'kSkrvkædsfof'kV ; kæ dksl e>rsgq cgrj dk; &fu"i fuk; kædsfy, dk; Zokrkj.k eadš s0; ofLFkr gæk tk; sbl dh tkudkj; i klr dj l drk gA og vi uh {kerk dsmPpre Lrj rd dk; Zfu"i knu dsfy, vo/kku dk cgrj dææ.k dj l drk gS rFk vi uh dk; Z'kSyh oj; rkvkædsfo"k; eai jEi jkx 0; fDrRo i jh{k.kædh rgyuk eade 0; ; ea vf/kd xgu , oafolr r l pouk, j i klr dj l drk gA fo | ky; eai zl/kædæsl e{k dbzi zu ; k pouk; k; gksh gš; Fk& mudsl gdeh nko dh fLFkr; kæadš sdk; Zdjrs gA dks l k v/; ki d 'kh?ark l sdk; Zdksl e> yrk gsvkš fd l dh foj kš ofuk mPp gš dks l k v/; ki d dk; Z vof/k eami ; Ør vFkok rR{k.kh; fu.kz yuseal {ke gš vi usl eg dsl nL; kædksvfiki fjr djusdh vi f{kr jhfr D; k gksh\ v/; ki dædh dk; Zkšy; kædk olrju"B Kku gkusi j i zl/kd bu pouk; kædk c[kæh l keuk djrs gq cgrj i zl/ku dj l drsgA

v/; ki dka dh dk; Z kSyh % Lo; a v/; ki d , oa fo | ky; i zl/ku ds fy, fufgrkFkZ

ejyh/kj feJk

, l kš" k, V i kQd j] f" k{kk l ædk; } ouLFkyh fo | ki hB] Vlæd] jktLFkku -

i Lrkouk%

dk; Z'kSyh dsl Ei R; ; usv/; ki d dks, d 0; fä ds: i eacgrj <a l sl e>usdsfy, vi {kkN}r vf/kd rkdZl vk/kkj i nku fd; k gA v/; ki d ftl <a l sldk; ZdjrsGmudh vuophyrk ; k i frdnyrk v/; ki d dsdk; Z dks i Hkfor djrh gA dk; Z'kSyh dsfo'ySk.k l sml svi uh fo'k"V dk; Z'kSyh dsfo'k; eal pouk; i klr gsrh gA vi usckjseavf/kd tkudkjh gksusl sml ij dk; Zdk ruko de gsrk gso ml dh dk; Z'Urq"V eal qkj vkrk gA og vi us'kfä'kkyh i {kk} ueuh; rkvkq xtärkvk@Lohdk; Zrk vjg vokNukvka dk mi ; kx djdsfof'k"V i k; kfxd l ykg] Lo; adsfodkl dsfy, dk; Z kstuk , oa0; fäxr i fjo{k.k iz kkyh fodfl r djuseaenn i klr dj l drk gA dk; Z'kSy; kaeaml dstdod&'kkjhfd l j'puk] eflr"d dk; kRedrk] l onh : i kRedrk] 'kkjhfd vko'; drk] okrkoj.kh; ojh; rk] l keftd i {k rFkk 0; kol kf; d vffkoFuk; ka ts s'kSyh vuqfU/kr rRoka dk l ekosk gksus ds dkj.k l Vhd l pouk; i klr gksl drh gA bl i = eav/; ki dka dh dk; Z'kSy; kads'k{k}kd fufgrkfkz dh ppkZ Lo; a v/; ki d , oam] ds'k{k}kd l aBu dsfo'kSk l mHkZeadh x; h gA

1-v/; ki d , oadk; Z'kSy; k;

Mu o i k k fux ds vuq kj vi uh dk; Z'kSyh dsfo'ySk.k l sldk; ZrkZ dks vi uh fo'k"V (uni que) dk; Z'kSyh dsckjseai rk pyr gA vi usckjseakku gksus ij dk; Zrk ruko eadeh , oadk; Z'Urq"V eal qkj vkrk gA v/; ki d dks vi us'kfä'kkyh ; k detkj i {kk} ueuh; rkvkq xtärkvk@Lohdk; Z'kvkavjg vokNukvka dk i rk pyr gA budsvk/kkj ij fo'k"V i k; kfxd l ykg] Lo; adsfodkl dsfy, dk; Z kstuk , oa0; fäxr i fjo{k.k ; k fuxjkuh iz kkyh fodfl r djuseal gk; rk feyrh gA dk; Z'kSy; kadk fo'ySk.k eukfoKkufefr i jh{k.kka l sde 0; ; l k/; gksus dsl kFk gh vf/kd xgurk l s0; fä dsckjseal pouk; i mi yC/k djok l drk gSD; käd dk; Z'kSyh fo'ySk.k l s0; fä dh tB 'kkjhfd Lo: i , oaeflR"d dk; kRedrk] l onh : i kRedrk] HkZrd vko'; drk] okrkoj.kh; ojh; rk] l keftd i {k rFkk 0; kol kf; d vffkoFuk ts sN%iz[k vuqfU/kr 'kSyh rRoka ij v/; ki d dh ojh; rkvka dk i rk pyr gA vi uh dk; Z'kSy; kadsfof'k"V Kku dk mi ; kx fofo/k i d kj l sdj l drsg; Fkk&

? dk; Z'kSyh dsfo'ySk.k l sv/; ki d dkseflR"d l EclU/kh vi uh fo'k"Vrk (uniqueness) dsckjseai rk pyr gA dk; k; eflR"d i z'ku v/; ki d okrkoj.k ds, d vak ij n"V dhae.k djrk gA bueay{; mled[krk vf/kd gsrh gA vkrfjd : i l svfHki fjr gksus ij og vf/kd vf/kxe djrk gA fo'ySk.kkRed dk; Z'kSyh okyk v/; ki d fdl h 0; oLFkr@iz.kkyh dsHkxkai j fopkj djrsG; g l e>usdk iz kl djrk gSfd ; sHkx fdl i d kj feydj dk; ZdjrsG cMsi sekusij i Hkko MkyrsG fo'ySk.kkRed fplru dh vko'; drk v/; ki d dks fo |ky; ea, oafo |ky; kadsckgj ml l e; gsrh gS tc og HkZrd vFkok i kNfrd iz kkyh dh l eL; kvkadk l ek/kku djrk gA , d sl e; fo'ySk.kkRed fplru djuk t: jh gsrk gS rFkk dk; Zdh l Qyrk ; k vl Qyrk dk v/; ; u djrs l e; fo'ySk.kkRed cF) dk mi ; kx vi fkr gsrk gA fo'ySk.kkRed dk; Z'kSyh okysv/; ki d cMh rLohj ; k l exz fopkj eal svak ; k vakai j xlg djrsG fo'ySk.kkRed , oarkfdZl fplru djrsG foLrkj dsl kFk , dne Bhd dke djrsG vi usin'kZu dk l qerk l fo'ySk.k djrsG dk; Zokrkoj.k l sl EclU/kr vkdqkqvka dksLi"V : i l si fHkkr dj i krsG l eg eadk; Zvk/kfjr tks[ke mBkusokysglsG bl i d kj osv/; ki d tksflR"d f0; k&dyki dsQyLo: i vf/kd rdZl akr pj.kc) l poukvkadsogh; rk nrsG l pouk xg.k vFkok i nku djrs oDr i jh i f0; k dks pj.kc) <a l syrsGso vf/kd 0; ofLFkr gsrG mudh dk; Z'kSyh dksfo'ySk.kkRed dgk tkrk gA ml jh vjg i wkkRed fplru okysv/; ki d dk nk; k; eflR"d i z'ku gsrk gA ; g okrkoj.k dks l exz bdkbZ ds: i eand[krk gA l keftd : i l smled[k gksus ds dkj.k v/; ki d vi uh l ekykuk l svf/kd i Hkko gsrk gA ckä vffki j .kk i klr gksus ij i Hkko <a l sldk; Zdjrk gA i wkkRed dk; Z'kSyh okysv/; ki d l exz fopkj vFkok cMh rLohj ij xlg djrsG, oafoLrkj dsi fr vf/kd xEHkj ughaglsG i wkkRed ; kx; rk dh vko'; drk i k; %dyk] l ahr] /ke] vlrkZu vjg vU; xrfrof/k; ka dk vk; kstu djrs l e; gsrh gA i wkkRed 'kSyh okys v/; ki d l keftd fLFkr; ka eal onu'khyrk] vlrkZu dqkyrk dh vko'; drk okyh xrfrof/k; ka@f0; kdyki kaeamR"V in'kZu djrs gA fdl h fLFkr ds ckjs eal keku; /kj.kk fufeF djus dh mudh ; kx; rk tFVy i fLFkr; ka@l eL; kvkadk l qe l okyadsvk/kkj ij l ek/kku djus ds fy, eflR"d dks [kSy nsh gA dEl; Wj dh Hk"kk eai wkkRed dk; Z'kSyh okysv/; ki d dks, d l ekukDrj i k d j %Parallel Processor½ d stS k ekuk tk l drk gA osdk; Z'LFkr; k] tgg cMsi sekusij , d l kFk fodfl r xrfrof/k; kadsvk/kkj ij , d l gh i frf0; k nsh gkS ogk i wkkRed dk; Z'kSyh okyk v/; ki d cgrj fu"i knu djrk gA i wkkRed dk; Z'kSyh okyk v/; ki d okrkoj.k dks, d l exz bdkbZ ds: i eal Ec) djrk gA dk; Zdh l Ei wkrk ij vf/kd /; ku nsk gA l keftd : i l s mled[kidj.k gksus ds dkj.k ckä i j dka l svf/kd i Hkfor gsrk gA bl l sLi"V gsrk gSfd vi uh dk; Z'kSyh dh tkudkjh gksus ij v/; ki d vi us#fp {ks=} l Ei Sk.k] l eL; k l ek/kku , oal tukRedrk eafu [kkj yk l drk gA

? v/; ki u dks, d ofuk %Professional½, oav/; ki d dks, d ofukd (Professional) ekuk x; k gA , d ofukd ds: i eav/; ki d dsl kFk ml dh 0; fDrxr] usrd] l keftd , oaofukd i frc) rk; vfuok; Zgsrh gä tks ml svf/kd mlkjnkf; Roi wZ gksus dh vi fkk j [krh gA dN v/; ki d ml gä dks l k s x; s dke dsl kFk bl rjg l s l Ec) dj yrsGfd dk; Zdh l Qyrk mudk vi uk y{; cu tkrk gA bl rjg y{; kbed[k gkdj dk; ZekxZeavkus okyh ck/kvka, oa fLFkr; ka i j xEHkjrk l sfopkj djrsG rFkk dk; Zdsfy, vko'; d l d k/kuka, oa {kerkvka dh i klr dj Lo; adks0; ofLFkr djus dk iz Ru djrsG dk; Zdh l firZds0e eavfrfjDr l e; , oaJe ndj dk; Z djrsG dk; Zdjrs l e; fu; e&mi fu; ekadks/; ku eaj [kuk i d n djrsG vjg geskk ogh djrsG ä tksfu; ekud kj l gh gA dk; Zdk mfr jhr , oa Bhd l e; l si wZ djuk budk mäs ; gsrk gA , d ckj fdl h dk; Z dks Lohckj djus ds ck; sml svi us i wZ l keF; Z, oa iz kl l sdjrsG pks dkbZ mudk i ; b{k.k djs ; k u djA dk; Z l s l EclU/kr l eL; kvka; k l ngka dk fuokj .k djus ds fy, l {ke v/; ki d ; k 0; fDr; kadsfujDrj l Ei dZeacusjgrs

gA ml jh vlg dN v/; ki d v/; ki u ofuk eagkusdsdkj .k ^mlgadke djuk gS dby bl fy, fdl h dke dks Lohdkj djrsgh fdl h Hkh dk; ZdsL kFk Lo; adksLoBNk l sl Ec) ughadjuk pgrsgA vi usdu/ks i j ftEenljh yusl scpus; k VkyeVky dh i ofuk dsdkj .k fdl h vlg dsfunz ku ; k usRo eadke djuk budh i kFkfedrk gsrh gA dk; Zokrkoj .k eabul sd; k vi shk, jgA bl dk i Hkko bu i j ; k rksi Mfk gh ughagsvlg ; fn i Mfk Hkh gsrkscgr gh deA Qyr%; sdk; Zokrkoj .k dsvuq i [kq dksnyuk ughapgrsgA dk; &LFky ij budk 0; ogkj i zkkur% vks pkfd gsrk gA l okdkyhu i f' k(k.k , oan{krk i kflr l sl Ecfl/kr xfrfof/k; kaeabudh mi fLFkr vks pkfd vks kkal sgh l Hkko gsrh gA l e; foHkx pØ eamYyf[kr dsvfrfjDr dk; Zdjusdsi fr #fp ughagsrh gA dk; Z eavk; h l eL; kvkadksnj djuk vf/kd/fj; kadh ftEenljh ekursgh l eL; k dscljseai gy dj l ek/ku i kflr dk i z kl djusdsk; %i kFkfedrk ughansrgA ; sdk; Zdk Bhid <a o l e; ij dk; Zfu"i knu dsfy, vko"; d gkus ij Hkh vfrfjDr l e; o Je fu; kflr ughadj i krsgh dk; Zdjrs l e; Lo; adsfu; ekao l fo/kk dksogh; rk nrs gA vi uh 0; fDrxr l fo/kk dsfy, ; sxj i kEifjd <a l sdk; Zkkj dsfoi jhr Hkh dk; Zdj l drsgA , d ckj dk; Z djuk Lohdkj dj yusdsckn Hkh ; sdYk; P; r gks drsgA vr%budsyxkrkj i ; bsk.k dh vko"; drk gsrh gA mi ; Dr ea l svi uh o l kFk; kaeai k; h tkusokyh 'kshxr fo f' k"Vrkvka@fofo/krkva l sl Ecfl/kr fl) klrkadk mi ; kx djrsq v/; ki d vf/kd i Hkko i zlu/ku , oa usRo dj l drsgA vlg vko"; drkuq kj fdl h vl; l s funz ku , oal gk; rk i ktr djusdsL kFk gh l kFk l e; dk i zlu/ku o ncko dh fLFkr; kaearuko de dj l drsgA

❖ l kkl; r%v/; ki d dk dk; Zdk; ZLFkr dh l j puk l si Hkfor gsrk gA vFkkZ-dk; Z{ks= vFkok dk; ZLFkr dh ts h l j puk gsrh gS ml h i zdkj dk; Zfd; k tkrk gA dN v/; ki d , d Li "V ekxh" kZ] vldYi u vFkok <tps dsvlrxZ dk; Zdjusdksogh; rk ughansrgA uohu l Ei R; ; kadksl e>usdsi fr mudh Lohkor%ft Kkl k gsrh gA ; svi uk ekxh" kZ Lo; adj l drsgA, oavko"; drkuq kj fLFkr; kadh l j puk dj l drsgA l Ei R; ; kadh i kflr , oamudsvlrj .k dsfy, i fjdYi uk i jh{k.k mi kxe dksvi ukrsgA fo | kFkZ blgafl) klrkadksy kxwdjus dsfy, i kkl kgu nusokysv/; ki d ds: i eai R; {kflr djrsgh ^vHkh l EHkhouk 'ksh gS bl eny ea- dkskuus dsdkj .k ; si k; %vi us; k vi uh l kFk dsdk; Zi n' kZ l sde gh l UrqV gksi krsgh rFk l kkl kRed i fri qV , oa udkj kRed eV; kadu dk mi ; kx vi usiz kl kaeamRk"Vrk ykusdsfy, djrsgh vf/kxe grqvi f{kr okroj .k ds l xBu , oa bl grq vl; v/; ki dka dk ekxh" kZ djus dh {kerk bl dk l q<+ i {k gsrk gA ; svi uh l ekypuk l scgr de i Hkfor gsrgh Lo; a) k j i f j Hkkr y{ ; , oai qcZy dk mi ; kx djrsq vi usfy, mi ; Dr l j puk dk vldYi u djusdsfy, mRi s j r jgrsgA ml jh vlg dN v/; ki d , d Li "V ekxh" kZ] vldYi u vFkok <tps dsvlrxZ dk; Zdjusdsi kFkfedrk nrsgh mi yC/ k l j puk dk ikyu djuk budsfy, l gt gsrk gA l kelt d : i l smled[khdj .k vf/kd gkusdsdkj .k l kelt d fo"; & l UnHkcdk i Hkko mi ; kx dj i krsgh ckA : i l s i f j Hkkr y{ ; , oai qcZy budsfy, t: jh gsrk gA dk; Zfu"i knu dsfy, n' kZ & n" V dksk dk mi ; kx djrsq , d h fLFkr; kadksogh; rk nrsgh f t ueav/; ki d kadsl kFk vlR%Ø; k vlg i f j p p k l g y Hk gA d {k fLFkr; kaeai k; %fo | kFkZ dksaer gsrgh vi us; k vi uh l kFk dsdk; Zi n' kZ vlg mi yC/k; ka l si k; % l UrqV gkusdsdkj .k cgr de i fri qV; kadk mi ; kx djrsgh udkj kRed eV; kadu l s ; Fk l EHko nj jgrsgA fo | kFkZ blga rF; ka ds v/; ki d" ds : i ea oxh"Vr djrsgh l h [kus dk okroj .k mi yC/k djkus eabudh #fp gsrh gA 0; fDrxr vf/kxe rFk ckA l mHkka i j vk/kfj r gkusdsdkj .k i k; % vi kl bxd o vuko"; d foj .kka l sckf/kr gk tkrsgA mi ; Dr ea l svi uh o l kFk; kaeai k; h tkusokyh 'kshxr fo f' k"Vrkvka@fofo/krkva l sl Ecfl/kr fl) klrkadk mi ; kx djrsq v/; ki d dk; Z{ks= dksvi usfy, vf/kd l g; ksch cukusdsL kFk gh 0; fDrxr l helvka, oavi {kvlkadh tkudkj gkus dsdky kadsfodkl dsfy, l Qy i f' k(k.k i ktr dj l drk gA

❖ dN v/; ki d kadsfy, yxkrkj [kMajgdj ; k cBdj dk; Zdjuk ef' dy gsrk gA xEHkj ; k dN nh?kZbf/k dk dk; Zdjrs l e; blga/; ku dksaer djuseavl gtrk egl u gsrh gS bl fy, chp&chp eai ; ktr vlRjky yus [kku&i huš ckrphr djus, oaeuljat u djusdh vko"; drk gsrh gA yEch vof/k rd pyusokysdk; Zeablga fujlRj i fri qV , oai qcZy dh vko"; drk gsrh gA ; fn mi fLFkr i qcZy i Hkko u gsrks; sdk; Zchp eagh NkM+l drsgA fnu ds l e; fo' ksk i j budh l fØ; rk l okZ/kd gsrh gA bl i zdkj y?kqvof/k rd pyusokys dk; Zekj xfrfof/k; k dk; kseacgrj <a l sdk; Zdjusdksogh; rk nusokysv/; ki d kadh dk; Zksh dksy?kq l krR; i zku dk; Zksh dgk tk l drk gA oghan ml jh vlg dN v/; ki d nh?kZvof/k rd pyusokysdk; Zekj xfrfof/k; k dk; kseavf/kd mRl kg ds l kFk dk; Zdj i krsgh , d ckj dk; ZvkjEHk dj nusdsi 'pkr-tc rd ml si jk ughadjrsgh rc rd fdl h vl; dk; Zdks" k# djuk i l Un ughadjrsgh l kkl; r%dk; Zdh voLFk o l EHkfor i f j .kka blga dk; Zeacuk; s j [kus ea l Qy gsrk gA bl fy, i k; % dk; Z ds chp&chp ea vfrfjDr vHk i j .k dh vko"; drk blga ughagsrh gA , d sv/; ki d fdl h dk; Zdh i firZdsfy, yEch cBd ns l drsgA rFk blga chp&chp ea vkgj] i s i nkFkZ euljat u vkfn dh vko"; drk egl u ughagsrh gA fnu ds l e; fo' ksk dk budh dk; Z{kerk i j mYyskkuh; i Hkko ugha i Mfk gA , d v/; ki d vi uh {ks= dh vko"; drkvlkadh i firZdsfy, dc] dgk vlg ds si f j orZu yrk gS bl dk l Ecfl/ku ml dh ueuh; rk l sgkrk gA ; g ueuh; rk v/; ki d dh vi uh , oa 0; kol kf; d vko"; drkvlkadks i j k djusdsØe ea l e; %dc%LFkku %LFkku%vlg rjhds %ds %ds i fr nh x; h ojh; rkva l si zV gsrh gA mi ; Dr ea l svi uh 'kshxr fo f' k"Vrkvka@fofo/krkva l s l Ecfl/kr l poukva ck mi ; kx djrsq v/; ki d Lo; adh ueuh; rk vlg l fg" .kqk eaof) , oafujlRj i z Ru vlg vl; kl l s dk; Zkuchy fo f' k"Vrkvka dsfodkl dh psVk dj l drsgA cBdka dk vf/kd mRi kndrk l s mi ; kx dj l drsgA

❖ dN v/; ki d l e;] LFku , oadk; Zdsrjhdsds i fr n<+ ughagkrsgA budh l e;] LFku , oadk; Zdjusds

rjhdsdsi fr fo'kSk i l Un ; k uki l n ughagksh gA dk; Z0; ogkj eaf0; k vFkok i frf0; k djust si wZcgr I k l kfkZd , oamRi kn d fplru djrsGA ; sl kekl; r%dk; ZvFkok l eL; k dsijEi jkxr l ek/kkual sl rtiV ughagkrs GA rFkk uohu] ekyd vlg vf}rh; i frf0; k djrsGA l ek/kku rd i gpus dk iz kl djrsGA ; sdk; Zea fofo/krk] puktsh , oai fjonu fiz rk dsdkj . k i zkkukpk; Z, oavf/kdkfj; ka dk vl/kuupj . k ughadjrsGA ; fn , d gh dk; Zblganpkjk djuk i M&rkshh ; si wZiz qA f0; kfof/k dksughavi ukrs; k vi uk i krsGA ; fn blgaml h jhfr ; k mi kxe l sdk; Zdjuk i M&rc ; sl kekl; r%vi usvki dksvl gt fLFkr eai krsG Qyr%vi uk mRN"V i n'ku ughans i krsGA bl fy, ; sdk; ZvFkok l eL; k&l ek/kku dh uohu ; k Lo; a }kjk viz Dr fof/k dk vuqz kx djusdsojh; rk nrsgA budh uohu vutko i kflr , oami ; kx ea#fp gksh GA t: jr i Meisij ; s l {ke v/; ki d l sdk; &jhfr; ka dsfo"k; eappkZdjusdkssegROI wZekursGA ml jh vlg dN v/; ki d l e;] LFKku , oadk; Zdsrjhdsdsi fr n<+gkrsGA budh l e;] LFKku , oadk; Zdjusdsrjhdsdsi fr fo'kSk i l Un ; k uki l n gksh GA ; si zkkukpk; Z, oavL; vfkNfr; ka }kjk i nul funkka ; k dk; Z kstuk (Work Plan) dk v{kj"K% i kyu djrsGA l kekl; r% ; svi usofj "Bka }kjk i nul fn'kk&funkka l sfoyx ughagkuk pkrsg&rFkk fu; fer vFkok i wZfu/kZjr dk; De dsvlrxZ vPNh rjg dk; ZdjrsGA dk; Zeafujlrjrk , oauohu dk; Z fLFkr; ka eai zkkukpk; Z; k vf/kNfr; ka }kjk fufnZV mi kxe ; k vi us }kjk i wZeavi uk; h x; h jhfr ; k mi kxe l s dk; Zdjusdsojh; rk nrsgA dHh&dHh ; sbrusn<+Hh gk l drsg&fd ipfyr@ i kjiEi fd ; Dr dsbrj dk; Zdjuk i l Un gh ughadjA T; knk tkj nsusij ; s; k rksc&eu l sdk; ZdjrsGA ; k ml sNkM+nrsgA mi ; Dr eal svi uho l kfk; ka eai k; h tkusokyh 'kSyhxr fo'k"Vrkvka@fofo/krkvka l sl EcLU/kr fl) klrka dk mi ; kx djrsGA v/; ki d l e;] LFKku , oadk; Zdjusdsrjhdsdsi fr fo'kSk i l Un ; k uki l n tku l drsgA dc] fdl svlg fdl l hek rd vl; dksfunk nsgA; g tkudj vf/kd i Hkko i zlu/ku , oaurRo dj l drsg&rFkk dc mlga fdl h vl; dsfunku eadk; Zdjuk g; g tkudj vko' ; drkuq kj fdl h vl; l sfunku , oa l gk; rk i ktr dj l drsgA l kfk gh l e; dk i zlu/ku o ncko dh fLFkr; ka earuko de dj l drsgA

❖ vfhki j .kk v/; ki d dsfo'k"V y{; dsifr 0; ogkj dksn'kk i nku djrh gsrFkk ml svlg vf/kd Atkz 'kDr , oai z kl ds l kfk dk; Zdjusdsfy, vfhki j r djrh GA ; g 'kS(kd xrfrof/k; ka eav/; ki d dh l ghkkfkrk c<ku} cuk; sj [ku} l kkuRed l d kku c<ku} fdl rjg dh fu"i fUk; k; vfhki j d g; bl dk fu/kk; . k djus, oa cgrj dk; Zfu"i knu dsfy, usRo i nku djrh GA v/; ki d geskk vkrfjd : i l svfhki j r ughagkrsGA mlga dHh&dHh ckA ; k fLFkrxr vfhki j .kk dh vko' ; drk i M&h GA ; g vfhki j .kk mudh okrkj .kh; fLFkr; ka ea fo l eku gksh gsvlg l kekl; r% bl dk fodkl 'kS(kd i zlu/ku , oai zkl u }kjk fd; k tkrk GA vkrfjd vfhki j .kk ; qA v/; ki d 'mlga dN djuk gS bl dsfy, vfhki j r gkrsGA ft l sosegROI wZekursGA ; k mlga yxrk gSfd ; g djuk l kfkZd g; mudh [kqk ; k l rksk dk dkj .k curk GA ml jh vlg ckA vfhki j .kk dks l kekl; r%ck/; dj" dkjd ekuk tkrk GA , d k v/; ki d dN ckA dkj dka ; Fk&ij Ldkj] i nktufr ; k vPNh txg fu; Dr vkrn dsfy, dk; Zfo'kSk dksdjrk gS, oadk; Zfo'kSk eacuk jgrk GA mDr nksukagh fLFkr; ka ea vfhki j r v/; ki d vi usdk; ka dks cgrj <ak l dsjusdsrjhdsryk'krk gsrFkk xqkoUkk mlEj k , oamRi kn d gksh GA dN v/; ki d vkrfjd ; k ckA ; k nksukadk l svfhki j r gkdj LoPNk l sdk; ZdjrsGA ; sdk; Z fLFkr; ka l svf/kdkf/kd vol j t/kus dsfy, Lor% mRl kfr jgrsGA ; scgrj dk; Zfu"i fUk dsfy, vi uk l okk i z kl djrsGA dk; Zdh l Qyrk blgavlg vf/kd i krl kfr gkdj vf/kd Atkz ds l kfk dk; Zdjusdks i j r djrh GA yfdu dk; Zdh vl Qyrk Hh budk exxZughajkd i krh gsvlg l kekl; fLFkr; ka ea; svl Qyrk l shh l h [krsGA vl Qyrk dk Hk; ; | fi blga i Hkfor dj l drk gsrFkfi vfhki j .kk dscyorth gkusij ; s vi usvki dksdk; j r j [k i kuseal Qy gkstrsgA ml jh vlg dN v/; ki dka eav vfhki j .kk dh deh gksh GA Qyr% ; sde l sde dk; Zdjuk pkrsgA buea dk; ZfLFkr; ka l sykhl i kflr ds i fr mRl kg ughajgrk GA mPp mi yf0/k , oai z ka k budsi n'ku dks i Hkfor ughadj i krh GA 'dk; Zdjuk gSbl fy, dj jgsGA budk l cu tkrk GA blga dk; Zdsfy, ij .kk nsg dsfy, fo'kSk i krl kgd dh vko' ; drk gksh gsvlg l kekl; r% ; g i krl kgd dkbz ckA dkjd gh curk GA v/; ki dka dks dk; Z l s i jh {kerk ds l kfk tkM% j [kus ds fy, v/; ki d&vfhki j .kk eQ; dkjd gk l drh GA vfhki j .k l EcLU/kh dk; Zkshxr fo'k"Vrk dk mi ; kx v/; ki d l kFkxr xrfrof/k; ka@dk; DekaeaLo; adk; fo | kfkz ka, oal kfk v/; ki dka vfhki j r djust l ghkxh cukus, oa dk; Zdh i wkrk rd xrfrof/k; ka@dk; Deka l s tkM% j [kus ds fy, vko' ; drkuq kj vfhki j .kk ; Dr; ka dk mi ; kx l drsgA

❖ dfri ; v/; ki d vlg pkjd okrkj .k %i dk'k] /ofu] rki eku] cBd 0; oLFk] l kexh , oa l qo/kkvkz dh mi yC/krk vkfn ds i fr vf/kd l at hnk gkrsGA dk; Zdjrs l e; ; k dfBu l eL; kvka i j foplj djrs l e; fcYdgy 'kflr ; k [kkeksh dks l Un djrsGA okNfr i zkl'k , oamRi eku blga, dkxrk cukuseal gk; rk nrk GA dk; ZFky ij mi yC/k fofkku l kexh , oal qo/kkvkadh vuq yC/krk budsdk; Zdksudkj kRed <ak l s i Hkfor djrh GA bl fy, ; sl kexh , oal qo/kkvkadh i kflr dsfy, l f0; gkrsGA budh dk; ZFky dsokrkj .k ds l EcLU/k ea0; fDrxr ekU; rk gksh GA dHh&dHh ; sokrkj .kh; oj; rkvkads i fr brusn<+gk l drsg&fd , d Hh okrkj .kh; rRo dsvuuphy u gkusij budk dk; Zfu"i knu i Hkfor gkstrk GA ml jh vlg dN v/; ki d , d sgkrsGA ft l gavi usdk; Zokrkj .k eafdl h fo'kSk i zklj ds vlg pkjd okrkj .k %ofu Lrj] i zkl'k] cBd 0; oLFk] l kexh , oal qo/kkvkz dh mi yC/krk vkfn dh vko' ; drk ughagksh GA vlg pkjd okrkj .k dk gkuk ; k uk gkuk budsdk; Zfu"i knu ij fo'kSk i Hkko ughaj [krk GA 'tkstgk tS k gSoks Bhid gS budk emy ea- gk l drk gSbl fy, l kexh , oal qo/kkvkadh mi yC/krk dh i kflr dsfy, budh l f0; rk de gksh GA ; s

- dk; LFky dsokrkoj .k l svi Hkkfor ; k de i Hkkfor gkdj dk; Z'tkjh j [k l drsgvlsj dk; Z{ks= dksvi usfy, vf/kd l g; kxh cuk l drsga bl l sLi"V gkrk gsfed dk; LFky dsokrkoj .k dsifr v/; ki dka dh fo'k"V ojh; rk, j gksl drh ga v/; ki d bueal svi uh ojh; rkvkadh i gpku dj dk; LFky dksvi usfy, vuphy cuk l drk ga
- ❖ dN v/; ki d dk; Zdjrs l e; Lo dslær gkrsga , d sv/; ki d l kefigd : i l siltir y{; dh rgyuk ea 0; fDrxr : i l siltir y{; dsifr vf/kd l f0; rk dk in'ku djrs ga vdsysdk; Zdjusdk vol j fn; stkus ij vkufnro , dksfpuk gkdj dk; Zdjrs ga l kefigd dk; Zeavi uh Hkkfedk dsifr l onu'khy gkrsgarFkk Hkkfedk dk Li"V ifjHkk"khdj.k pkrsga 0; fDr mledk gksus ds dkj.k buds vuq kj l egh dh dfe; k@fofo/krk, j dk; Zdksudkj kRed : i l si Hkkfor djrh ga blgavi uh {kerkvkaij vf/kd fo'okl gkrk ga dk; Zi wZ gksus ij 0; fDrxr in'ku l sjqkkidr djusdh vko'; drk ij cy nrsrga fuos fDr d f'k{k.k fLFkr; ka tS &0; k[; ku dksojh; rk nrsrga f'k{k dslær vf/kxe okrkoj .k dsifr xEHkj gkrsga 0; fDrxr ifri fV , oai qczyu l si Hkkfor gkrsga nil jh vlsj dN v/; ki d vdsysdk; Zdjusdh rgyuk eany] ; k ; k l egh eadk; Zdjusdksojh; rk nrsrga budh ekl; rk gkrh gsfed l egh dh fo'kSkkrk, j dk; Zi n'ku eal qkkj ykrh gsfed l sdk; Zi Eiknu eal gtrk vkrh ga 0; fDrxr : i l siltir y{; dh rgyuk eal kefigd y{; dsifr vf/kd l f0; gkrsga l egh eadk; Zfn; stkusij cgrj dk; Zi fj .kke nsikrs ga l egh eaoS fDr d i gpku ds ifr xEHkj ughagkrsga l egh dslær xrfkof/k; k f'k{k.k fof/k; k dk; Zi) fr; ka ds ifr xEHkj gkrsgarFkk l kefigd ifri fV , oai qczyu l sykhkkflor gkrsga mi ; Dr eal svi uh o l kfk; ka }kjk 0; fDr mledkkrk , oa l egh mledkkrk dh i Dr dk mi ; kx djrsq vi usfy, mi ; Dr vdsysfd; stkusokysdk; Zy{; ; k l egh dh fo'kSk volFkk eafd; stkusokysdk; Zy{; dk p; u dj l drsga
- ❖ n' ; kRed cuke Jo.kRed dk; Z'kSyh dk l Ecu/k v/; ki d dh l onh : i kRedrkvka l sgA dN v/; ki d dk; Z fLFkr; ka eai <h tk l dusokyh l pukvka dkssegRo nrsrga fyf[kr funs kka dk vuqkyu djuk budsfy, l gt gkrk ga rLohka; k fp=ka; k egh l kexh dksnf[k dj ; k iz Dr djust slo; adks cgrj <ak l s0; Dr dj i krs ga n' ; l kexh budh dYi uk dksfun ku nrh ga d{k k ean' ; l kexh ds mi ; kx dksojh; rk nrsrga veirZdh rgyuk eairZfpollru djrs l e; l gtrk dk vuqko djrs ga oghadN v/; ki d vPNsJkrk gkrsgarFkk l qh gpZ l pukvka ds; kn j [kuk , oal Ei f'kr djuk budsfy, l gt gkrk ga ekS[kd funs kka dksT; knk ojh; rk nrsrga vlsj uohu tkudkfj; kadsvknu&inku dsfy, fopkj&foe'kZ dksojh; rk nrsrga ik; %bueaveirZfpollru dh {kerk rgyukRed : i l svf/kd gkrh ga d{k fLFkr; ka eai 0; l kexh mi ; kx dksojh; rk nrsrga v/; ki d ds fy, ; g ykteh gsfed fo |kfkZ vf/kxe dks l Etko cukusdsfy, fo" ; oLrqdh ekp ds vuq i n' ;] J0; , oa n' ; &J0; l kexh dk mi ; kx fd; k tk; A fdl h , d idkj dh l kexh dsifr fo'kSk i l an dk gksuk vlsj f'k{k.k&vf/kxe i f0; k eadhy ml h dk mi ; kx djuk mfor ughagkska bl dk; Z'kSyh dh tkudkj h gksus ij v/; ki d vi us#fp {ks-} f'k{k.k&vf/kxe i f0; k ds vuphy l Ei k.k ; Dr; k l kefxz ka, oal d k/kuka dk cgrj p; u dj l drsga

i R; d v/; ki d dh l h[ku] fpollru djust, oadk; Zdjusdh vi uh fo'k"V 'kSyh gkrh ga gkykid cgr gh de v/; ki d fcYdy ml <ak l sdk; Zvfok vf/kxe djrs ga tks mudsfy, JSBre ga dk; Z'kSyh dk Kku v/; ki d dksvi uh fofo/krk dh 'kfa (power of diversity) dks i gpkuusdk , d vol j nrk gS rkd og vi uh dk; Z'kSy; kadsvuq kj vi usdk; Z0; ogkj eal qkkj ykrsg v/; ki u 0; ol k; eavf/kdre l Qyrk i ktr dj l dA l kjr%dk; Z'kSyh fo'ySk.k l sv/; ki d vi uh dk; Z'kSyh fo'kSkrvkadsfo'k"V ; k de dks l e>rsq cgrj dk; &fu"i fuk; kadsfy, dk; Zokrkoj .k eadS s0; ofLFkr gpk tk; sbl dh tkudkj i ktr dj l drk ga og vi uh {kerk ds mPpre Lrj rd dk; Zfu"i knu dsfy, vo/kku dk cgrj dbae.k dj l drk gsrFkk vi uh dk; Z'kSyh ojh; rkvkadsfo"k; eai jEi jkxr 0; fDrRo i jh{k.k kadh rgyuk eade 0; ; eavf/kd xgu , oafolr l puk, j i ktr dj l drk ga

2-'k{k{k d l xBu vlsj dk; Z'kSy; k

fd l h Hkh 'k{k{k d l kFkk ; k l xBu dkspykusokysdsfy, , d vlsj ; g tkuuk ijeko' ; d gsfed v/; ki dka dseflr" d ead; k pyr k gS osdS k l kprsg dks l h ckra; k D; k mlgal Qy vFkok vl Qy cukrsga nil jh vlsj mueai wZdk; Z{kerk mri lu djustsfy, fd l idkj dk 0; ogkj vf/kNfr ; k 0; oLFki dka }kj k fd; k tkuk pfg, ; g Hkh tkuusdk fo"k; ga bl dsl eku gh ; g Hkh egloi wZ gsfed vf/kNfr ; k i zlu/kd vi usl kfk; ka l sfd l idkj l Ei k.k ; k l pukvka dk vknku&inku djrs ga vlsj de pjkjh , d nil jsd l kfk dS k 0; ogkj djrs garFkk dk; Z djrs l e; , d nil jsd k fdruk l g; kx yrs g vFkok ughayrs ga vi usfo |ky; ds v/; ki dka dks cgrj <ak l s l e>usdsfy,] dk; Zi n'ku eal qkkj ykusvlsj i zlu/kdka, oav/; ki dka dksfo'k"V l puk, j nusdsfy, dk; Z'kSyh dh l e> cgr mi ; kxh gks l drh ga fo |ky; eai zlu/kdka d l e{k dbZ i Z u cgr egloi wZ gkrsga; Fkk& muds l gdehZncko dh fLFkr; ka eadS sdk; Zdjrs ga dks l k v/; ki d 'k{?kark l sdk; Zdks l e> yrk gsvlsj fd l dh foj ksk ofuk mPp ga dks l k v/; ki d dk; Zvof/k eami ; Dr vFkok rR{k.kh; fu.kZ yuseal {ke gS vi usl egh ds l nL; kads v fki fj r djust vi f{kr jhr D; k gkxh Mu , oai k fux 1/994% ds vuq kj dk; Z'kSyh fo'ySk.k l s i zlu/kadksdk; Zrkvka dh 'kSyh fo'kSkrvkads v f'fo'k"V ; k de dh tkudkj h i ktr gkrh gS cgrj i fj .kka dksfy, dk; Zokrkoj .k dksdS si q0; ofLFkr dj l drsga 0; fa; kads vo/kku dslær djust rFkk mRN"V Lrj rd in'ku djustsfy, dS sl gk; rk nh tk l drh ga bl fo"k; eai jEi jkxr 0; fDrRo i jh{k.k dh rgyuk eade 0; ; ea fo'ol uh; xgu , oafolr fo'ySk.k dks vk/kj feyrk ga Mu , oai k fux }kjk mYy f[kr dk; Z'kSy; ka dh

tkudkfj; kadsegRo dksnf"Vxr j [krsqg i zU/ku 'kkyk dk i zU/ku djuseavxkdr ykHk i klr dj I drsg&
 ? i k; %'kfk(kd I kFkk dsfof'k"V i fjHkk"kr n"Vdksk) y{; } I k/; gkrs gdf tu dh i firZ ds dk; Zrkvka dk
 p; u djuk t: jh gkrk gA dk; ZkSy; ka l s 0; fDr dh tSod&'kkjhfd I jpuK] eflR"d dk; kRedrk] I dsh
 : i kRedrk] 'kkjhfd vko'; drk] okrkoj.kh; ojH; rk] I kekfTd i {k rFkk 0; kol kf; d vfhkofUk; ka ds ckjs ea
 vi\$kkdr vf/kd oLrqu"b tkudkj i klr gksl drh gA I kFkk dh vko'; drkvdks/; ku eaj [krsqg dk; ZkSy; ka
 ds kku dk mi; kx mi; Dr 0; fDr dspuko graqd; k tk I drk gA
 ? vPNs i zU/ku dsfy, ; g t: jh gSfd I gdfz; ka ds e/; cgrj I EiBk.k LFkfr gksbl graq i zU/ku
 vks pfjd ds I kFk&I kFk vks pfjd xrfrof/k; k@dk; Deka dk vf/kd/fk/kd vk; kstu dj I drs gS ft I s
 v/; ki dka dks vi usl gdfz; kadsI kFk I EiBk.k djus dT; knk I sT; knk vol j feyA
 ? dk; ZkSy; ka dh tkudkj gksus ij i zU/ku v/; ki dka eflR"d dk; kRedrk] I dsh : i kRedrk]
 0; kol kf; d vfhkofUk; kadk mi; kx djrsqg v/; ki dka dks fofo/k I eL; kvkadsI ek/kku eal gHkkfXrk yus dsfy,
 vfhki fjr dj I drs gS rFkk v/; ki dka dh I tukRedrk eah{k.krk eal qk] ds I kFk mudh I tukRedrk dk
 mi; kx dj I drsgA
 ? I kFkk ds I q pkyu dsfy, ; g vko'; d gSfd I kFkk ds dk; Zrkvka dh fu; kstu eal fD; Hkkxhkhj gkA
 xrfrof/k; k@dk; Deka dh; kst uk cukus dsfy, dk; Zrkvka cBd fu; fer : i I s gksuh pkfg, A v/; ki dka dh
 I kefgd i k k dk mi; kx yus, oacBdka dks mRi knd cukus dh n"V I s dk; ZkSy; ka dh tkudkj dk cgrj
 mi; kxh gksl drh gA
 ? I e; Lo; a, d I d k/ku gA bl I d k/ku dk fd I idkj mi; kx fd; k tkrk gS bl ij I kFkk dh
 i Hkko'hkyr cgr gn rd fuhj] djrh gA v/; ki d dk dk; Z 0; ogkj tSod&'kkjhfd I jpuK] eflR"d
 dk; kRedrk] I dsh : i kRedrk] 'kkjhfd vko'; drk] okrkoj.kh; ojH; rk] I kekfTd i {k rFkk 0; kol kf; d
 vfhkofUk; ka tS s'kSyh vuqfU/kr rRoka; s i Hkfor gkrk gA bu 'kSyh vuqfU/kr rRoka dks/; ku eaj [krsqg dk; Z
 fu; kstu] I xBu , oa fD; kwo; u djus ij v/; ki dka dh dk; Z {kerkva eal qk] vk; xk] i fD; kxr vi 0; ; , oa
 vojksku de gkskA Qyr%l e; dk i zU/ku cgrj fd; k tk I drk gA
 ? orBku 'kfk(kd i fjn"; pqr; ka l s i f j i w k z g A p k g s ; g p q r ; k j d k ; Z d s t f v y g k s ; I d k / k u k a d s I h f e r
 g k s ; v i \$ k k ; j c < e u } d k ; Z i n ' k u d k n o k c < e u s d s k j . k g l a v / ; k i d k a e a n c k o r F k k r u k o d k d k j . k c u r h t k j g h
 g A v / ; k i d k a e a n c k o r F k k r u k o d k I h / k k v l j I k F k k d s d k ; Z i n ' k u i j v k r k g A , d s e a v / ; k i d k a d h
 t S o d & ' k k j h f d I j p u k] e f l R " d d k ; k R e d r k] I d s h : i k R e d r k] ' k k j h f d v k o ' ; d r k] o k r k o j . k h ; o j h ; r k]
 I k e k f T d i { k r F k k 0 ; k o l k f ; d v f h k o f U k ; k a d h t k u d k j h d k m i ; k x d j r s q g 0 ; k o g k f j d x r f r o f / k ; k @ d k ; D e k a
 d k f u ; k s t u] I x B u , o a v k ; k s t u f d ; k t k I d r k g A b l I s v / ; k i d k a e a v k u s o k y s f o f o / k n c k o , o a r u k o d k s d e
 d j u s e a e n n f e y I d r h g A
 ? dk; ZkSyh dsfo' ySk.k I si rk pyr gSfd v/; ki d dh dk; ZLFky dsokrkoj.k ds i fr fo' k"V ojH; rk; j
 j [krsqg ; Fk dfri; v/; ki d vks pfjd okrkoj.k %i d k ' k] / o f u] r k i e k u] c B d 0 ; o L F k k] I k e x h , o a l q o / k v k a d h
 d h m i y C / k r k v k f n d s i f r v f / k d I a t h n k g k r s g A d k ; Z d j r s l e ; ; k d f B u I e L ; k v k a i j f o p l j d j r s l e ;
 f e Y d t y ' k k f u r ; k [k k e l s k h d k s i I l n d j r s g A o k a n r i d k ' k , o a r k i e k u b l g a , d k x r k c u k u s e a l g k ; r k n r k g A
 d k ; Z F k y i j m i y C / k f o f h k u I k e x h , o a l q o / k v k a d h v u i j y C / k r k b u d s d k ; Z d k s u d k j k R e d < a I s i H k k f o r d j r h
 g A b l f y , ; s l k e x h , o a l q o / k v k a d h i k f i r d s f y , I f D ; g k r s g A b u d h d k ; Z F k y d s o k r k o j . k d s l E c l / k e a
 0 ; f D r x r e k U ; r k g k r h g A d H k h & d H k h ; s o k r k o j . k h ; o j h ; r k v k a d s i f r b r u s n < + g k s I d r s g S f d , d H k h
 o k r k o j . k h ; r R o d s v u p l y u g k s u s i j b u d k d k ; Z f u " i k n u i H k k f o r g k s t k r k g A , d s v / ; k i d k a d h d k ; Z k S y h d k s
 o k r k o j . k I k i \$ k d k ; Z k S y h d g k t k I d r k g A o g h a n i j h v l j d n v / ; k i d , d s g k r s g S f t U g a v i u s d k ; Z o k r k o j . k
 e a f d l h f o ' k s k i d k j d s v k s p f j d o k r k o j . k W o f u L r j] i d k ' k] c B d 0 ; o L F k k] I k e x h , o a l q o / k v k a d h
 m i y C / k r k v k f n d h v k o ' ; d r k u g h a g k r h g A v k s p f j d o k r k o j . k d k g k s u k ; k u k g k s u k b u d s d k ; Z f u " i k n u i j
 f o ' k s k i H k k o u g h a j [k r k g A ^ t k s t g k t S k g S o k s B h d g S b u d k e y e a g k s l d r k g S b l f y , I k e x h , o a l q o / k v k a
 d h m i y C / k r k d h i k f i r d s f y , b u d h I f D ; r k d e g k r h g A ; s d k ; Z F k y d s o k r k o j . k I s v i H k k f o r ; k d e i H k k f o r
 g k d j d k ; Z t k j h j [k I d r s g A v r % v / ; k i d k a d s f y , v u p l y d k ; Z { k s - d k f o d k l d j u s d s f y , d k ; Z k S y h d s
 f o ' y S k . k d k m i ; k x f d ; k t k I d r k g A
 ? d n v / ; k i d d k ; Z d j r s l e ; v R ; f / k d v k R e d s l a e r g k r s g A , d s v / ; k i d I k e f g d : i I s i k l r y { ;
 d h r g y u k e a 0 ; f D r x r : i I s i k l r y { ; d s i f r v f / k d I f D ; r k d k i n ' k u d j r s g A v d s y s d k ; Z d j u s d k v o l j
 f n ; s t k u s i j v k u f l n r o , d k x f p U k g k d j d k ; Z d j r s g A I k e f g d d k ; Z e a v i u h H k k e d k d s i f r I d s n u ' k h y g k r s g S
 r F k k H k k e d k d k L i " V i f j H k k " k h d j . k p k g r s g A 0 ; f D r m l e d k g k s u s d s d k j . k b u d s v u d k j I e g d h
 d f e ; k @ f o f o / k r k ; j d k ; Z d k s u d k j k R e d : i I s i H k k f o r d j r h g A b l g a v i u h { k e r k v k a i j v f / k d f o ' o k l g k r k g A
 d k ; Z i w k z g k s u s i j 0 ; f D r x r i n ' k u I s j \$ k k a d r d j u s d h v k o ' ; d r k i j c y n r s g A f u o S f D r d f ' k { k . k f L F k r ; k a
 t S & 0 ; k [; k u d k s o j h ; r k n r s g A f ' k { k d d s l a e r v f / k x e o k r k o j . k d s i f r x E H k j g k r s g A 0 ; f D r x r i f r i q " V , o a
 i p u c y u I s i H k k f o r g k r s g A n i j h v l j d n v / ; k i d v d s y s d k ; Z d j u s d h r g y u k e a n y] ; k e ; k I e g e a d k ; Z
 d j u s d k s o j h ; r k n r s g A b u d h e k U ; r k g k r h g S f d I e g d h f o ' k s k r k , j d k ; Z i n ' k u e a l q k j y k r h g S f t I I s d k ; Z
 I E i k n u e a l g t r k v k r h g A 0 ; f D r x r : i I s i k l r y { ; d h r g y u k e a l k e f g d y { ; d s i f r v f / k d I f D ; g k r s g A
 I e g e a d k ; Z f n ; s t k u s i j c g r j d k ; Z i j . k k e n s i k r s g A I e g e a o S f D r d i g p k u d s i f r x E H k j u g h a g k r s g A
 I e g d s l a e r x r f o f / k ; k p f ' k { k . k f o f / k ; k p d k ; Z i) f r ; k a d s i f r x E H k j g k r s g A r F k k I k e f g d i f r i q " V , o a i p u c y u I s
 y k H k k f l o r g k r s g A v r % v / ; k i d k a d h b u f o ' k " V r k v k a d k s / ; k u e a j [k r s q g I k F k x r x r f o f / k ; k @ d k ; D e k a d s
 f y , i z U / k u d k v o ' ; d r k u d k j , d y d k ; Z Y k { ; d k f u / k k j . k ; k d q k y @ m R i k n d I e g k a d k x B u d j I d r s g A
 ? f d l h H k h I x B u e a p l g s o g ' k f k (k d g k s ; k v l ;] m l d s d k ; Z r k v k a d k s d n , d k p k f g , t k s m l g a d k ; Z I s

tKMsj [k I dA vf/kdkk I aBukaearu mlgaI aBu eaj [kusdsfy, i; klr gkrk gA 'kfk I aBu eaoru gh v/; ki d dksdk; Zeacuk; sj [kusdsfy, i kfkfed ughagA v/; ki d dksfo |ky; hu dk; Zgrqvfilki fjr gskuk pfg, A , d k u gkusij v/; ki d dsdk; Zdh xqkollk vls I keku; r%ij;sd; De dh xqkollk i Hkfor gskhA v/; ki d kads dk; ZI sijh {kerk ds I kfk tKMsj [kusdsfy, v/; ki d&vfilki .kk eq; dkjd gskI drh gA v/; ki d geskk vkrfjd : i I svfilki fjr ughagkrsg mlgadHh&dHh ckA ; k fLFkrxr vfilki .kk dh vko'; drk i Mfh gA vr% v/; ki d kadh vfilki .kk I Ecl/kh bu fof'k"Vrkvads/; ku eaj [krsgq i zlu/kd I LFkxr xrfrof/k; ka@dk; Dekea v/; ki d kadh I ghkxh cukus, oadk; Zdh i wkr rd xrfrof/k; ka@dk; Dekal stKMsj [kusdsfy, vko'; drkuq kj vfilki .kk ; qDr; kadk mi ; lxx I drsgA

? , d v/; ki d vi uh {k= dh vko'; drkvkadh i firZdsfy, dc] dgk; vls ds si fjonu yrk gS bl dk I Ecl/k ml dh ueuh; rk I sgrk gA ; g ueuh; rk v/; ki d dh vi uh , oa0; kol kf; d vko'; drkvkadsijk djus dsDe eal e; %dc%LFku %LFku%vls rjhds%ds %dsi fr nh x; h ojh; rkvkai si dV gsrh gA dN v/; ki d I e;] LFku , oadk; Zdsrjhdsdsi fr n<ughagkrsgA budh I e;] LFku , oadk; Zdjusdsrjhdsdsi fr fo'kSk i I Un ; k uki I n ughagkrh gA dk; Z0; ogkj eaf0; k vFkok i frf0; k djus I si wzcgq I k I kfkD , oamri kn d fpuru djrsG ; sI keku; r%dk; ZvFkok I eL; k dsijEijkr I ek/kkuai sI rV ughagkrsgRfk uohu] ekSyd vls vf}rh; i frf0; k djrsG I ek/kku rd i gpusdk iz; kl djrsG ; sdk; Zeafoko/krkj puksh , oai fjonu fi z rk dsdkj .k i zkkukpk; Z, oavf/kdkfj ; kadk vL/kkupj .k ughadjrsG ; fn , d gh dk; Zblganckkj djuk i Msrk Hk ; si wziz ; qf0; kfof/k dksughavi ukrs; k vi uk i krsG ; fn blgaml h jhfr ; k mi kxe I sdk; Zdjuk i Msr ; s I keku; r%vi usvki dksvl gt fLFkr eai krsG Qyr%vi uk mRN"V i n'ku ughansi krsG bl fy, ; sdk; ZvFkok I eL; k&I ek/kku dh uohu ; k Lo; a}kjk viz qR fof/k dk vuqz lxx djusdksj; rk nrsG budh uohu vutko i kfr , oami ; lxx ea#fp gsrh gA t: jr i Msi j ; sI {ke v/; ki d I sdk; Zj hfr; kadsfo"; ea pplz djusdks egRo i wZekursG ml jh vls dN v/; ki d I e;] LFku , oadk; Zdsrjhdsdsi fr n<+gkrsgA budh I e;] LFku , oadk; Zdjusdsrjhdsdsi fr fo'kSk i I Un ; k uki I n gsrh gA ; si zkkukpk; Z, oa vL; vf/kNfr; ka }kjk i nUk funkka ; k dk; Zkstuk (Work Plan) dk v{kj % ikyu djrs gA I keku; r% ; s vi us ofj"Bka }kjk i nUk fr'kk&funkkaI sfoyx ughagkuk pkrsgRfk fu; fer vFkok i wzfu/kkzjr dk; De ds vlrxr vPNh rjg dk; Z djrsG dk; Zeafujlrjrk , oauohu dk; ZLFkr; ka eai zkkukpk; Z; k vf/kNfr; ka }kjk fufnzV mi kxe ; k vi us }kjk i wz eavi uk; h x; h jhfr ; k mi kxe I sdk; Zdjusdksj; rk nrsG dHh&dHh ; sbrusn<Hh gskI drsgdfd i pfyr@ i kjEi fjd ; qDr dsbrj dk; Zdjuk i I Un gh ughadjA T; knk tkj nusij ; s; k rks&eu I sdk; Z djrsG; k ml sNM+nrsG vr%v/; ki d kadh ueuh; rk , oavueuh; rk I Ecl/kh ojh; rkvkads/; ku eaj [krsgq I LFkxr xrfrof/k; ka@dk; Deka ds fy, i zlu/kd vko'; drkuq kj Lo; a , oa v/khuLFka ea ueuh; rkvkq xkarkvka@Lohdk; Zk , oal fg".kqk dsxqk dks<kus, oal keatL; LFki u dsiz kl dj I drsgA

? I keku; r% v/; ki d dk dk; Z dk; ZLFkr dh I jpuK I s i Hkfor gkrk gA vfkz- dk; Z {k= vFkok dk; ZLFkr dh tS h I jpuK gsrh gS ml h i zlkj dk; Zfd; k tkrk gA dN v/; ki d , d Li"V ekxh'ku] vkdYi u vFkok <lps ds vlrxr dk; Zdjusdksj; rk ugha nrsG uohu I Ei R; ; ka dks I e>usdsi fr mudh Lohkor% ftKkl k gsrh gA ; svi uk ekxh'ku Lo; adj I drsgA, oavko'; drkuq kj fLFkr; kadh I jpuK dj I drsgA I Ei R; ; kadh i kfr , oamudsvlrj .k dsfy, i fjdYi uk i jh{k.k mi kxe dksvi ukrsG fo |kfhz blga fI) kurkads ykxw djusdsfy, i bI lgu nusokysv/; ki d ds: i eai R; {khNr djrsG ^Hh I EHkouk 'kSk gS bl emy ea= dks ekuusdsdkj .k ; si k; %vi us; k vi uh I LFk dsdk; Zi n'ku I sde gh I UrV gsk i krsG Rfk I qkjk kRed i fri q"V , oadkjkRed eW; kadu dk mi ; lxx vi usiz kl kaemRN"Vrk ykusdsfy, djrsG vf/kxe grqv i f{kr okroj .k dsI aBu , oabl grqvL; v/; ki d kadh ekxh'ku djusdh {kerk bl dk I q<+i {k gkrk gA ; svi uh I ekypuk I scgq de i Hkfor gkrsgA Lo; a }kjk i fjhkkr y{; , oai qczyu dk mi ; lxx djrsG vi usfy, mi ; qR I jpuK dk vkdYi u djusdsfy, mri fjr jrsG ml jh vls dN v/; ki d , d Li"V ekxh'ku] vkdYi u vFkok <lps ds vlrxr dk; Zdjusdks i kfkfedrk nrsG mi yC/k I jpuK dk ikyu djuk budsfy, I gt gkrk gA I keftd : i I smle[khdj .k vf/kd gkusdsdkj .k I keftd fo"; &I UnHkred i Hkko mi ; lxx dj i krsG ckA : i I si fjhkkr y{; , oai qczyu budsfy, t: jh gkrk gA dk; Zfu"i knu dsfy, n'kd&n"Vdks k dk mi ; lxx djrsG , d h fLFkr; ka dks ojh; rk nrsG ftuea v/; ki dka ds I kfk vlr%0; k vls i fjpplz I gHk gkA d {kk fLFkr; ka eai k; %fo |kfhz d bZar gkrsgA vi us; k vi uh I LFk dsdk; Zi n'ku vls mi yC/k; ka I si k; %I UrV gkus dsdkj .k cgq de i fri q"V; kadk mi ; lxx djrsG udkj kRed eW; kadu I s; Fk I Etko nij jrsG fo |kfhz blga ^rF; kadsv/; ki d ds: i ea oxhNr djrsG I h [kusdk okroj .k mi yC/k dj kusea budh #fp gsrh gA 0; fDrxr vf/kxe rFk ckA I nHkks i j vk/kfjr gkusdsdkj .k i k; %vi kl fxd o vuko'; d foj .kka I scf/kr gsk tkrsgA i zlu/kd v/; ki d kads'kfa'kkyh i {kadh mi ; lxx djsdf'k"V i k; ksd I ykg] ml dsfodkl dsfy, dk; Zkstuk , oa0; faxr i fjo{k.k i zkkyh fodfl r djuseaenn i klr dj I drsgA I eg Kku dk mi ; lxx djrsG mi ; qf i f'k{k.k dk fu; kst u , oaf0; klu; u dj I drsgA

? I Hk v/; ki d kadsfparu djus, oadk; Zdjusdk rjhdk fcYdy , d I eku ughagkrk gA dN v/; ki d eflr"d f0; kdyki dsQyLo: i vf/kd rdZI ar pj.kc) I puvkadsj; rk nrsG I puvk xg.k vFkok i nku djrsDr i jh i f0; k dkspj .kc) <a I syrsGao vf/kd 0; ofLFkr gkrsgA ml jh vls i wkkRed fpuru okys v/; ki d I exz fopkj vFkok cMh rlohj ij xls djrsG, oafolrkj ds i fr vf/kd xEkhj ugha gkrsgA , d s v/; ki d okroj .k dks, d I exz bdkbz ds: i eal Ec) djrsG dk; Zdh I Ei wkr i j vf/kd /; ku nrsG I keftd : i I smle[khdj .k gkusdsdkj .k ckA i j dkaI svf/kd i Hkfor gkrsgA vr%i zlu/kd vko'; drkuq kj v/; ki d kadh bu fof'k"Vrkvads/; ku eaj [krsgq usRo i nku dj I drsgA

? dñ v/; ki d Lo; adksl kãsx; sdke dsl kfk bl rjg l sl Ec) dj yrsgrfd dk; Zdh l Qyrk mudk viuk y{; cu tkrh gã bl rjg y{; kãedk gkdj dk; ZekxZea vkusokyh ck/kvka, oafLFkr; kai j xEhkhjrk l s foplj djrsgrfkk dk; Zdsfy, vko'; d lã k/kuka, oa{kerkvkadh i kflr dj Lo; adks0; ofLFkr djusdk iz Ru djrsgrã dk; Zdh i frZdsøe eat: jh vfrfjDr l e; , oaJe nãlj dk; Zdjrsgrã dk; Zdjrs l e; fu; eka o i frfu; eka dk /; ku j [kuk i l n djrsgrãvkj geskk ogh djrsgrãtksfu; ekuq kj l gh gã dk; Zdkmfpr jhfr , oa Bhd l e; l si wkZdjuk budk mĩs; gkrk gã , d ckj dk; ZdkLohdkj djusdsckn ; svi us i wkZ l keF; Z, oa iz kl l s dk; Zdjrsgrãpksdckbz mudk i; bãk.k djs; k u dja dk; Z l sl Ecfl/kr l eL; kvka; k l mgkãdk fuokj .k djusdsfy, l {ke 0; fDr ; k 0; fDr; kãdsfujl rj l Ei dZea jgrsgã nã jh vkj dñ v/; ki d LoBnk l sLo; adks fdl h Hkh dk; Zds l kfk l Ec) ughadjuk pkrsgã Lo; adsdu/ks ij ftEenkjh yus l scpusdh i dflk dsckj .k fdl h vl; dsfunã ku ; k usRo eadke djuk budh i kFfedrk gkrh gã dk; Zokrkoj .k eabul sD; k vi {kk, j gã\ bl dk i Hkh ; k rksbu ij i Mfã gh ughagãvkj ; fn i Mfã Hkh gSrkscgr gh deA Qyr%; s dk; Zokrkoj .k ds vuq i [kq dksenyuk ughapkrsgã dk; ZLFky ij budk 0; ogkj i Zkur%vkj pkfjd gkrk gã l ðkdkyhu i f'k{k.k , oan{krk i kflr l sl Ecfl/kr xfrfof/k; kãeabudh mi flFkr vkj pkfjd vkns kãal sgh l Ekh gkrh gã l e; foHkkx pØ eamYyS[kr ds vfrfjDr dk; Zdjusdsi fr #fop ughagkrh gã dk; Zeavk; h l eL; kvkãdksnj djuk vfrfjdr; kadh ftEenkjh ekursgã l eL; k dsckjseai gy dj l ek/kku i kflr dk iz kl djusdsi k; %i kFfedrk ughansgã ; s dk; Zdk Bhd <a o l e; ij dk; Zfu"i knu dsfy, vko'; d gks i j Hkh vfrfjDr l e; o Je fu; kãtr ughadj i krs gã dk; Zdjrs l e; Lo; adsfu; eka o l fo/kk dksojh; rk nrs gã xã i kjEi fjd <a l s dk; Zkjk dsfoi jhr dk; Zdj l drsgã , d ckj dk; Zdjuk Lohdkj dj yusdsckn Hkh ; sdrD; P; r gks l drsgã vr%budsyxkrkj i ; bãk.k dh vko'; drk gkrh gã i zlu/kd fofo/krk dsfl) kãrkai j vk/kfj r i Hkhoh i zlu/ku , oa usRo dj l drsgã

dk; Z'kSyh fo'yãk.k l s v/; ki d dh dk; Z'kSyh fo'kãkrkã ds fo'k"V ; ðe dks l e>rs gq cgrj dk; Zfu"i fũk; kãdsfy, dk; Zokrkoj .k fufeã fd; k tk l drk gã ml svi uh {kerk dsmPpre Lrj rd dk; Z fu"i knu dsfy, vo/kku dk cgrj dãe.k eal gk; rk nh tk l drh gSrfkk ml dh dk; Z'kSyh oj h; rkvkãdsfo"k; ea i jEi jkxr 0; fDrRo i jh{k.kãadh rgyuk eade 0; ; eavf/kd xgu , oafoLrã l pũk, j i kflr dh tk l drh gã dfri ; foã flFkr; kãdksNkãMej v/; ki d kadh dk; Z'kSy; kj 'kã{kãd vH; kl kãdks i Hkhfor djrh gã , d h flFkr ea 'kã{kãd l ðFkkuka}kj fo | ky; kãeav/; ki d kadh dk; Z'kSyh dsl UnHãZea vkj xgu vuq ðku djusdh vko'; drk gã ft l l sv/; ki d kadh fofo/krkvkãdksvf/kd l svf/kd oLrã" B rjhds l e>k tk l dsvkj fofo/krkvkãdh uohu l e> ds vuq i i Hkhoh dk; Zvko; mgkãdh jpuk dh tk l dã v/; ki dka dh dk; Z'kSy; kãdsfodkl eafõHku ekuf l d] 'kãjhfjd l kãft d] okrkoj .kh;] 0; kol kf; d , oa l ðnh vkfn rRokãdh Hkhedk vge gã bu rRokã l s l Ecfl/kr fofo/k 0; fDrxr , oa l ðFkkxr dkj dka ; Fkkã l æBu dh i Ñfr l ðFkkxr i fjoãk] Af'k{k.k Lrj] l kãft d& vkfFkãd i "Bkhãe] cã] mi yfãk vfHki j .kk] v/; ki u fo"k;] l ðk;] fyãxr fHkurk] {kãxr fHkurk] v/; ki u vuHko] i n flFkr] i zkl fud vuHko vkfn dsl kfk v/; ki d kadh dk; Z'kSyh dsl Ecfl/kãdk v/; ; u fd; k tkuk pkfg, A

l UnHãZ l pãh

1-vxokj] l Hkh"kpãe(yfux LVkby veã fØ; fVo LVMBV l bylgkckn] l BVy i fcyf'kã gkã l] 1987-
2-, MEI] tã] DokfyVh xolleM] ckmYMj l hvkã blVj usv i j 2001(, V
http://bama.ua.edu/~jrichard/Team_Skills/Team_Skills_Instructors_Info/Assignments/Work_Style_Questionnaire.PDF
3-dflux] b; fũl , llu- cãv/(, u , ukyfl l vkãd dkmũhfVo LVkby] gfeLOfjd fi Qjã l] i l ZãVh Vki , .M , dmfed , phoeM bu v xj vkãd bdkũkãedyh fML, MokuVãM l ð. Mjh LVMBV l fM t j Vãku , Cl VãV+ blVj uskuy] 1984] 44 1/2] 2437& , -
4-dkukã tãh , V vkãv(yfux LVkby l Vhãpã LVkby l i l ZãVh LVkby vkãd i h l foã Vhpl Zvkãd , xhdYpj , M; vããku] tuã vkãd , xhdYpj , M; vããku fl i æ] 1992] 46&51-
5-dhOh] tã l MCY; u(yfux LVkby %fFk; jh , .M i fDVI] jãVu] ohj tãfu; k] uskuy , l kã l ; 'ku vkãd l ð. Mjh Ldã fi ð l i Y l] 1987-
6-dh j] xã l (, ojhou Mt ukãv fFkãd vykãd] nk bãx'k tuã] 1980] 69/4] vfi y] 45&50-
7-dksx] tã] ekã] , p- , - , .M vkãz bã l hxy(nk l kbdskãtdy fl XuhQdã l vkãd LVkby vkãd dkmũ spã ykã tãku] bu Vh- , Q- jkãV , .M ts dkkã % Mh-ã] cã l d dkmũhfVo i ðã ð bu fPYMku] ekũkãkã vkãd nk l kã kbVh Qkãv fj l pãbu pkbYM Moyi eã] 1963] 28 1/2
8-Xyã] ts , e-(Vhãpã nk uã l V tujãku] fctus , M; vããku Qkãe] 2000] 54 1/2] 6&14-
9-Tãd l u] Mxy l , u- , .M xã sãh(l oãvkãd odZLVkby l , V www.sigmatesting.com
10-tãkyh] i h- ts bã] LVMBV vphoeã bu ck; kãkãt bu Veã vkãd dkmũhfVo LVkby vkãd LVMBV , .M Vhpl l Mkhãvkj y fM t j Vãku] yã l ; kuk LVã ; fũof l Vh] fM t j Vãku , Cl VãV+ blVj uskuy] 1980 44] 416-
11-Mãduj , e- tã] , .M fcãy] ch- tã nk LVMBV vkãd Vhãpã] U; u kããgãV jkbugVZ , .M foã l Vu] 1974-
12-Mu] vkj- , p- , .M Mu vkã- dã Vhãpã LVMBV Flãns j yfux LVkby %v i fDvdy , i kã] jãVu] oj tãfu; k jãVu i fcyf'kã dEi uh] 1978-
13-Mu] vkj- , .M fãã l] , l -(yfux LVkby % Dokãv fjoã; ðku bu veãjdu l ð. Mjh Ldã l jãVu] foj tãfu; k] uskuy , l kã l ; 'ku vkãd l ð. Mjh Ldã fi ð l i Y l] 1988-

- 14-Muj] jhvk ,.M iškufx] ckjcjk(ofdæ LVkbyI ,ukyfl I] dki kjv otu] ,V] www.creativelearningcentre.com
- 15-udyI] I h- vkj-(LVMhV&I hVMZVhfpæ %ešdæ bV od] ,MYV yfux] 2000] 11 ¼½5&6-
- 16-fudkyI] juk ,-(od&LVkby estjeM %MoylkeM ,M ofyMšku] fMi kvbæM vKID+ešMdy ,M Dyhfudyh I kbdkyKtEh] ; fuQkeM ; fuofI Mh vKID+gYFk I kbš st] cFkLMk] ,eMh] ; w, I -,] 2002] iii-
- 17-/ky; k] Å"kk(v LVMh vKID nk jky vKID ,MfefeLVšVo LVkbyI] VhpI Z tKtE I šVLOD'ku ,.M LVMhV+ bULVhV; škuy i jI š'ku bu fMVjekbfuæ nk upj vKID Ldny DykbeM] i h, p- Mh-] gekorh ulnu cgæqkk x<eky ; fuofI Mh] mUkj kpy] 1989-
- 18-i kj I UI] fjpMZMh-] yfoI] fglI u LVQšh ,.M vnj(,M; iškuy I kbdkyKtEh] , i šDV'kuj & fjI pš ekMly vKID Vhfpæ] LVeQkM] oM+ oFkFkE I u yfux] 2001-
- 19-i kVV] Mh-Mh- xM Vhfpæ %ou I kbžt fQV vKID u; mMkbVš'ku Qkš ,MYV ,.M dšVU; šæ ,T; iškuy 2002] 93] 5&15-
- 20-fi FkI] vkj- Vh(dkkuhfVo yfux LVkby%v fj0; vKID nk QhYM fMi šMs V&QhYM bšUMi šMs V vi kš] tušy vKID okdš kuy ,M; iškuy ,.M Všux] 54 ¼½ 2002] 117&132-
- 21-fi okLV] 'kšy(,V <http://www.inc.com/shelley-prevost/4-unique-working-styles-whats-yours.html>
- 22-i dj] tfuy ,.M cš] tKtE Mh- dkkuhfVo LVkby ,.M Vhpj LVMhV dEi šVfcyVh] tušy vKID ,M; iškuy I kbdkyKtEh] 70 ¼½ vDVš] 1978] 864&871-
- 23-i šVh] ts, V vKID] i jI š'ku u vKID ,f'k; u&vešj du ,.M fglI šud&vešj du VhpI Z, .M nškj LVMhV+ vKID Vhpj bšVj i I šy dI; šudšku LVkby] Vhfpæ ,.M Vhpj ,M; iškuy 18 ¼½ 2002] 447&467-
- 24-i škufx] ckjcjk(1994 ,V www.creativelearningcenter.com/aboutworkingstyle.html.
- 25-QukMh] ,e- ,I-(v LVMh vKID nk I kbdkyKtEh] vKID dEi šVfcyVh] vKID šæu fšyšku bu ,M; iškuy ,MfefeLVšku vKID gšM+ vKID Ldny]-bf.M; u ,M; iškuy fj0; š 17 ¼½ 1990] 66&67-
- 26-Qkbž kš ,I- ,.M dšj kš] i h- ,-(bQšV+ vKID dkkuhfVo LVkby ,.M dš'ku yj] Dykbæ/ bEi šFfcVh vKID Dykbæ/ xšfj] tušy vKID dkmUI fšx I kgdkyKtEh 27 ¼½ uoFš] 1980] 529&538-
- 27-fQ'kj] čh- čh] ,.M fQ'kj] ,y-(LVkbyI bu Vhfpæ ,.M yfux] ,M; iškuy yhMj'ki] tušfj] 1979] 245&254-
- 28-čk] čh- ,e- ,.M vofy; kš čh- tš VNUI Qkeš kuy yhMj'ki v jš i kšI VhšVd] bu %yhMj'ki fFk; fj ,.M fjI pš I šDVš ,.M Mk; jš'ku] ynu] ,dMfed i š] 1993] 49&80-
- 29-čš] ,u-(Vhfpæ LVkbyI ,M I; fš y i šxš] dšFct] ekM] gšj oM; fuofI Mh i š] 1976-
- 30-čšfclI] vkj- ,I- Vhšj'kI ,V od] čVj oFk& gšš fyfeVM] 1993
- 31-(šy) čš tšfue ,I- (šæu dš šVšj fLVDI ,.M Ldny yfux] u; w kdž ešxšš fgy- 1976-
- 32-fexfy; šh] I šFk; k ,y- ,.M LVš] dššuh I h-(yfux LVkbyI] Dykl : e ,šok; uššV fi ššUI t] Vhfpæ LVkbyI ,.M jššM; y dš švkmVdEt Qkš v.Mj fi i š MZ,MYV+ ,V ,šVšb; j dšš] dE; šVh dšš] fj0; š 26 ¼½ 1998] 1&19-
- 33-eššbšV; j] ešh tš(,V www.yourofficecoach.com/Topics/work_style_differences.htm.
- 34-eššFh] čšful (nk 4 eš fl LVe %Vhfpæ Vnyfux LVkbyI fon jkbV@yšV ekM VšuhDI] VdI u] tQj i š] 1987-
- 35-fjp] btjkby ,.M vYekšTyulš eYdk(,M; iškuy xšy fi QššI st væx ukokbI ,.M ošVuzVhpl Z vKID I kbš ,.M šfefeVh] Vhfpæ ,.M Vhpj ,M; iškuy 15¼½ 6¼ 1999] 613&629-
- 36-jhI j] vYšM Mšy; w(MššššV ,MfefeLVšVo LVkbyI vKID bž ,I ,y ,MfefeLVšI] Vh- bž ,I- vks ,y- DokV] yh] 20 ¼½ 1986] 338&343-
- 37-jššux] ds ,I- ,.M LukbMj] I š; wšy ,I-(dkkuhfVo LVkby ,.M fdUMj xkMš LVšMs V+] ,M; iškuy I kbdkyKtEh] 75 ¼½ vDVš] 1983] 668&676-
- 38-šj] i hVj ,M dšš] ekdž nk estjeM vKID+bQšDVo ofdæ LVkbyI Mš šjæ ,šh&yšy Všux] tušy vKID+ vKID; iškuy ,M vksššš tš kuy I kbdkyKtEh] nk fčV'k I kbdkyKtEh] dy I kd kbVh] 65¼½ ekp] 1992] 17&32-
- 39-foVfdu ,p- ,-(QhYM&fMi šMs M ,.M QhYM bšUMi šMs V dkkuhfVo LVkbyI ,.M nš j ,T; iškuy bEi yhšššUI] fj0; vKID ,M; iškuy fjI pš] 1977] 47 ¼½ 1&64-
- 40-šghy] tš oš ,.M eššykbM] i ššh yšššš(,UI i ššššš voj Vhfpæ bQšDVo uš %v.Mj LVš.Mæ voj jš i kšI st Vhšbu&nk&ekšššVš Dykl : e bššV] tušy vKID ešššš ,M; iškuy 26] 2002] 693&716-
- 41-'kyekuj ,y- ,I-(ukššš ,.M Vhfpæ%QkMšššku vKID nk u; wšj Qkšž gš oM; ,M; iškuy fj0; š 57 ¼½ 1987] 1&22-
- 42-I kjfl u] ,y- I h-(yfux LVkby i I šDVš t %bEi šV bu nk Dykl : e] eššh u] Mšy; w vkbž % ,VošI i fšyfl š] 1999] 7-
- 43-I kšVj] Mšy ds Vhpj ,VhV; M VšM; .M Vhpj i jI š'ku vKID Vhfpæ LVkby ,.M vphoesV] MššVšjy fM t j Vš ku] okššš ; fuofI Mh] 1982-
- 44-Li u] ts I h- ,.M 'kšy] ts Mšy; w(vkykššš LVhšV+ yfux LVkbyI fon-bšI VDVš Z Vhfpæ LVkbyI] tušy vKID b.MšLV; y Vhpj ,M; iškuy 35] ¼½ ¼šVj] 1998] 41&56-
- 45-fLVVš&xššš] Mšy; w ,y-(LVMhV VhpI Z ,.M nš j LVMhV %Mššš j bšI VŠ'kuy ,.M yfux fi QššI eš

- \ fctušk , M; dšku Qkje] vfi y] 2003] 57 ¼4½
- 46-fLeFk] Mh- ds(v LVMh vKd dUVfLVak LVkbyI vKd Vhpj fcgfo; j- i s j i stšVM , V nk Ves Vh&QkfkZ , uqy dUob'ku vKd nk l kmFk bLVuZ l kbdkskkt dy , l kš'k; šku] vVyka/k] ekspz 15&18] 1978- ¼ fjd MKD; es V fji kMD'ku l fož u- bMh 178785½
- 47-fl Yojusy] Mh- y-(Vhřak LVkbyI , t fjyšVM VnLVšs V vfpoes V- okf'kakVu] Mh- l h] uš kuy , M; dšku , l kš'k; Lku] 1979- ¼ fjd MKD; es V fji kMD'ku l fož u- vkbMh 177156½
- 48-g.V] Mh- bž] eřak ekMYI bu , M; dšku%nk dkk&vkMzšku vKd Vhřak eřkMf fon LVšs V djšVšj fLVDI] v fjl pžj i kš/ vkuvkfj; ksbulVhV; w Qk] LVMh t bu , M; dšku] VkjUVkš 1971-
- 49-gjeu , V <http://www.hbdi.com>
- 50-gjeu] , - , V vku] (jky vKd nk QhYM&fMi šMšV , .M QhYM&bufMi šMšV dkkuhfVo LVkby bu , dšmfed boš; šku%v YkkxV; fMuy LVMh] tuš vKd , M; dšku] l kbdkskkt] 69 ¼š¼ tu] 1977] 197&211-
- 51-gfjI] l h- ,-(nk fjyšk&f'ki fčVfou fišl iy yhMj f'ki LVkbyI , .M Vhpj LVš] gkbz ykš l kš'k; k&bdkškfed včš , yhešVh LdVl , t fišl hoM ckb Vhpl] fMtjVšku , šl VšVI bšVjuškuy] 1999] 60] 1911-
- 52-gš l] ts , .M , yhl u] l h- MČY; w yfuš LVkby , .M Vfuš , .M Moyi eš bu odžl šVx%ys kUl Ýkš- , M; dšku] fjl pž , M; dšku] l kbdkskkt] 17 ¼š¼ 2¼ 1997] 185-
- 53-gfeYVu] cukš , .M exnkys cukš ¼ Mh-¼ nh Moyi eš vKd dkkuhfVo i kš stš] ynu] , dšmfed i š] 1976-
- 54-gšfyp] ts bž(estfjx Vhřak LVkby%v dšjyškuy LVMh fčVfou nk osu fVycxž gškfyp l šl fVfoVh estj , .M nk eš l šfcšl i l ššVh bUMhdš/j vKd , MYV , M; dšV l Zbu l šVyzvkšg; kš MKDVKšy fMtjVšku] nk vkšg; ksLVš ; šuofl š/h] 1990-
- 55-gšfyp] ts bž , .M ukšySM] bž(Vhřak LVkby%ogš j vkj- oh- ukÁ- \ U; wMkbj š'kUl Qk] , MYV , .M dUVH; šak , M; dšku] 93 ¼Li š¼ 2002] 17&25-
- 56-www.best-career-match-com/work-style-preferences-description.html
- 57-www.cardinalcareers.stanford.edu/start/assessments/work/20style.pdf